

ویژگی های منجی آخرالزمان در سینمای هالیوود و مذهب تشیع

فاطمه افخمی^۱

چکیده

بحث منجی، از مهم ترین مباحث سینمای آخرالزمانی هالیوود بوده است. چرا که وجود آخرالزمان و ظهور منجی حقیقتی غیر قابل کتمان است. هالیوود سعی دارد به کمک قابلیت و جذابیت سینما منجی ای را با ویژگی های مورد نظر برای اهداف و منافع خود، خلق و آن را در بین مردم جهان تثبیت کند. پژوهش حاضر با بررسی هم زمان منجی در برخی فیلم های شاخص آخرالزمانی سینمای هالیوود و منجی در منابع شیعه، سعی دارد تا ناکارآمدی و پوچی منجی هالیوودی را درمقابل منجی شیعه نشان دهد. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر این مطلب است که حاکمان بر هالیوود سعی دارند تا منجی عقل گرای صرف، متکی بر ابزارهای بشری، مبلغ فرهنگ غربی و آمریکایی، جبرگرا و بدون نسب و ریشه پاک و حیانی را به جهان معرفی کنند. در حالی که منجی شیعه از نسل پیامبران(ع) و معصومین(ع) می باشد و در زهد، عبادت، علم، سخاوت، صبر، عدالت و قضاوت به حق سرآمد تمام مردم جهان است و با وجود غیبت جهانیان را فیض می بخشد. هم چنین مهدی باوری باعث خودسازی، امیدواری و آرامش روانی در زندگی فردی و پویایی و سازندگی و تعهد در عرصه اجتماعی می شود. این مقاله با روش کتابخانه ای و به شیوه توصیفی- تحلیلی گردآوری شده است.

واژگان کلیدی: منجی آخرالزمان، سینمای هالیوود، منجی شیعه

^۱. طلبه مقطع سطح ۲ حوزه کریمه اهل بیت (ع) استان تهران

مقدمه

منجی باوری به معنای اعتقاد به رهاننده ای که با آمدنش رنج ها و سختی ها، ناکامی ها و بی عدالتی ها به خوشبختی ها و آرامش ها بدل می شود، مورد اتفاق همه ادیان الهی است. اندیشه نجات، از مهم ترین دغدغه های عمومی بشر، به ویژه بشر امروزی است که از رنج و سختی های زندگی و بی عدالتی های روزافزون به ستوه آمده و راه رهایی و نجاتی را جست و جو می کند.

سینما به عنوان یکی از قوی ترین ابزارهای ارتباط جمعی بصری و به عنوان یکی از رسانه های در خدمت صهیونیسم، به مقوله پایان تاریخ و آخرالزمان تحت تأثیر دیدگاه های مختلف دینی، سیاسی، فرهنگی و ... پرداخته است. از مهم ترین مباحث پرداخته شده سینما در بحث آخرالزمان، چگونگی تصویر سازی و قرائت خاص از مفهوم «منجی» و نجات بخش بوده است. تأثیرگذاری گسترده فرهنگ هالیوودی و توجه به زبان بیانی فرهنگ آمریکایی و نیز عطش جامعه جهت نیاز به طرح بحث منجی و نیز وجود فرقه های گاه بسیار تأثیرگذار معتقد به لزوم ایجاد آخرالزمان مطلوب خود، اهمیت بحث منجی در سینمای آخرالزمانی را بیش از پیش مطرح می سازد.

اعتقاد شیعه بر این است که دوازدهمین پیشوا و امام بر حق که فرزند امام حسن عسگری(ع) می باشند، به دنیا آمده و زنده هستند و اکنون ۱۱۹۰ سال از عمر شریفشان میگذرد و تا اذن الهی مبنی بر ظهور ایشان صادر نگردد، ظهور نمی فرمایند. در منابع روایی شیعه تأکید فراوانی بر شناخت ویژگی های امام زمان هر عصر و دوره شده است. تا جایی که اگر شخصی بدون شناخت واقعی امام زمانش از دنیا برود، به مرگ جاهلیت مرده است. یعنی مانند افرادی که پیش از اسلام در حال شرک و کفر مردند، از دنیا رفته است. پس شناخت ویژگی های امام از دو جهت ضرورت دارد:

۱- از نظر تکلیف، زیرا شناخت امام عصر(عج) شرعا و عقلا واجب است.

۲- با آشنا شدن اوصاف حضرت می توان امام و منجی حق را از مدعی ناحق و باطل شناخت.

پیشینه تاریخی این تحقیق از زمان رحلت پیامبر اعظم (ص) می باشد. از همان زمان که به اولین امام و منجی پس از پیامبر(ص) شیعه پشت کردند و کسانی را به عنوان جانشین پیامبر(ص) معرفی کردند که مطابق منافع و اهدافشان بود. و اما پیشینه تحقیقی؛ در مورد ویژگی های منجی آخرالزمان در سینمای هالیوود و در منابع مذهب تشیع کتب فراوانی به رشته تحریر در آمده است از جمله:

۱- " آخرالزمان و آینده نگری سینمایی"، نوشته جواد امین خندقی که به تحلیل پانصد فیلم سینمایی هالیوود در زمینه منجی آخرالزمان پرداخته است.

۲- " اصول کلی حاکم بر فیلم های اخراالزمان هالیوود"، نوشته مرحوم محمد حسین فرج نژاد که در آن دسته بندی و تعریف انواع منجی اخراالزمانی در آثار شاخص هالیوودی مورد بررسی قرار گرفته است.

۳- " ویژگی های امام زمان (عج)", نوشته محمدتقی موسوی اصفهانی و ترجمه مهدی حائری قزوینی که ویژگی های شخصیتی حضرت قائم (عج) را از منابع معتبر روایی شیعه جمع آوری کرده است.

۴- " نگین آفرینش"، نوشته محمد بالادستیان و همکاران کتابی آموزشی در مورد مباحث مهدویت بوده که در یکی از فصول آن ویژگی های امام زمان (عج) بیان شده است.

هم چنین مقالات متعددی با این دو عنوان به چشم می خورد، از جمله:

۱- " شخصیت اخلاقی امام زمان (عج)", نوشته سید محمود مرتضوی هشتروندی و سارا اصل مرز که ویژگی های اخلاقی امام زمان (عج) در روایات را دسته بندی نموده است.

۲- " ویژگی های منجی در مذهب تشیع"، نوشته فاطمه محمدی و مینا سقاء خراسانی که ویژگی های برجسته امام زمان (عج) را بررسی نموده اند.

۳- "منجی شهر در سینمای اخراالزمانی"، نوشته حسن ستاری ساربانقلی که با تحلیل چند فیلم اخراالزمانی شاخص در هالیوود برخی از ویژگی های منجی هالیوودی را استخراج کرده است.

۴- " چپستی و چرایی منجی سکولار در سینمای اخراالزمانی هالیوود"، نوشته فاطمه سلطانی و همکاران که انواع منجی سکولار را در سینمای هالیوود مورد بررسی قرار داده است. و...

در تمامی این منابع و بیش تر، تلاش شده تا ویژگی های منجی اخراالزمان در سینمای هالیوود و در منابع شیعه بررسی گردد. هدف پژوهش حاضر این است که با استفاده از این منابع با دسته بندی کامل تر و دقیق تر، ویژگی های منجی در سینمای هالیوود و مذهب تشیع را در کنار هم بیان کند تا ضمن آشنایی مخاطب با این ویژگی ها، ذهن وی را به سمت و سوی مقایسه و در نهایت شناخت منجی حقیقی جهان، سوق دهد.

۱. منجی آخرالزمان

واژه «منجی» از ریشه «نجی» و «نجو» به معنای رهایی بخش و خلاص کننده از چیزی است. لغت شناسان از واژه «نجات» را به مفهوم خلاصی^۱ جدا شدن از چیزی و رهایی از هلاکت و شرّ معنا کرده اند. برخی واژه پژوهان نیز مفهوم اصلی ماده «نجی» را رهایی و خلاصی دانسته و نجات از هلاکت و گرفتاری در حوادث و... را از مصادیق این معنا شمرده اند.^۴

این واژه در آیات قرآنی نیز به معنای خلاصی و رهایی به کار رفته است؛ مانند: «ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا»^۵ «وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ»^۶ «وَأُنَجِّيْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا»^۷ «إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلُكَ»^۸ و... در این گونه آیات، واژه «نجات» به معنای رهایی از هلاکت، فتنه و عذاب آمده است.

در اصطلاح پیروان ادیان کاربرد واژه «منجی» ناظر به اندیشه نجات گرایی و اعتقاد فراگیر به ظهور مردی الهی است که در آخرالزمان برای رهایی مردم از ظلم و جور خواهد آمد.^۹

آخرالزمان در کتاب لغت به دوره آخر و روزگاری که در آن حوادث نامعمول یا کارهای ناپسند زیاد روی می دهد و قسمت واپسین از دوران که به قیامت پیوندد ملعنا شده است.

این اصطلاح در قرآن صریحا بیان نشده اما مطالب گوناگونی درباره این موضوع از آیات قابل استفاده است. قرآن به طور کلی، جهانیان را به دو بخش پیشینیان (الأُولَى، المُسْتَقْدِمِينَ) و پسینیان (الْآخِرِينَ، المُسْتَأْخِرِينَ) قسمت کرده است.^{۱۲}

۱. لسان العرب، جلد ۱۵، صفحه ۳۰۴

۲. المفردات، صفحه ۷۹۲

۳. همان، صفحه ۷۹۲

۴. التحقيق في كلمات القرآن الكريم، جلد ۱۲، صفحه ۴۷

۵. سوره مريم، آیه ۷۲

۶. سوره بقره، آیه ۴۹

۷. سوره نمل، آیه ۵۳

۸. سوره عنكبوت، آیه ۳۳

۹. صمدی، آخرین منجی، صفحه ۱۴

۱۰. فرهنگ معین، صفحه ۱۵

۱۱. فرهنگ متوسط دهخدا، جلد ۱، صفحه ۳۲

۱۲. سوره واقعه، آیات ۱۳، ۳۹ و ۴۹؛ سوره حجر، آیه ۲۴

افزون بر آن، آیاتی در قرآن از میراث بری زمین به وسیله صالحان و مستضعفان، پیروزی نهایی حق بر باطل و گسترش اسلام در سرتاسر جهان سخن می‌گوید^۱ که پس از وقوع بلاها و فتنه‌های بسیار محقق می‌شود. شناخت آخرالزمان یا فرجام شناسی در بین ادیان دیگر نیز به صورت ویژه و برجسته ای مورد توجه قرار گرفته است. پیش گویی هایی نیز در کتب مقدس آمده و اعتقاد به وقوع این پیشگویی ها، به شکل یک اصل مسلم مطرح گردیده است.^۲

۲. سینمای هالیوود

تپه های هالیوود منطقه ای در کالیفرنیا است که تا یک قرن قبل، محل باغ های پرتقال و لیمو بود. اما اینک هالیوود با سینما و فیلم شناخته می شود. در دهه ۱۸۸۳، «ویل کاکس» و همسرش دایدا، بخش عظیمی از آن سرزمین را خریدند و بعدها نام آن منطقه را به هالیوود تغییر داده، تلاش خود را برای رونق بخشی به آن منطقه به کار گرفتند.^۳

از سال ۱۹۱۰ به بعد بعضی شرکت های شرق آمریکا به کالیفرنیا کوچ کردند، و در پی آن سینمای هالیوود کم کم بازار جهانی را تا حدودی تحت سلطه ی خود گرفت.^۴ این شرایط و مزایایی که به صورت قانون کار و میزان مالیات وجود داشت، به زودی هالیوود را به پایتخت محصولات سینمایی آمریکا تبدیل کرد و از سال ۱۹۱۸ به بعد، محصولات سینمایی آمریکا قسمت عمده بازار جهانی را در دست گرفت؛ هالیوود پایتخت سینمای جهان گردید و تاکنون در این مقام باقی است.^۵

یک طرز کار شرکت های هالیوودی این بود که اگر مدیر سینمایی بیش از حد سر و صدا می کرد و زحمت می داد، سینمایش را می خریدند یا اگر حاضر به همکاری نمی شد او را در می شکستند. بنابراین بعضی از آن ها در شرکت های بزرگ حل می شدند و بقیه بی سر و صدا از میان رفتند.^۶

۱. سوره اعراف، آیه ۱۲۸؛ سوره نور، آیه ۵۵؛ سوره قصص، آیه ۵؛ سوره فتح، آیه ۲۸ و...

۲. عرب، منجی موعود در ادیان بزرگ قبل از اسلام، صفحه ۴

۳. افصحی، فرهنگ اصطلاحات سینمایی، صفحه ۶۹

۴. افصحی، سینمای هالیوود، صفحه ۵

۵. همان، صفحه ۸

۶. نایت، تاریخ سینما، صفحه ۶۰

۷. همان، صفحه ۶۴

ساخت سبک زندگی و افق های مورد پسندش در اذهان عمومی بپردازد. منجی مطرح شده در سینمای آخرالزمانی هالیوود رفتاری فیزیکی دارد و فقط تن و جسم انسان ها را نجات می دهد. او مبلغ سبک زندگی غربی به طور اعم و سبک زندگی آمریکایی به طور اخص است. جایگاه وحی و اندیشه الهی و مشخصات منجی وعده داده شده ادیان و علی الخصوص منجی خاص وعده داده شده در مکتب شیعه، حضرت مهدی (عج)، در تصویر سازی منجی در سینما ی هالیوود، به طور جدی آسیب دیده است. پاک بودن منجی در این سینما هرگز به تصویر کشیده نمی شود. غلبه بر مشکلات همراه با نجات فیزیکی، مادی و محدود بشر، تذکر بر حفظ الگوها و فرهنگ غربی آمریکایی، توجه افراطی به بهره گیری از دانش بشری و عقل ابزار ساز بدون توجه به افق های معناگرایانه وحی، از ویژگی های منجی تصویر سازی شده توسط سینمای هالیوود است. در منابع شیعه نام، نسب و مشخصات ظاهری و اخلاقی حضرت مهدی (عج) به عنوان منجی موعود جهان بیان شده و ایشان شبیه ترین فرد از نظر ظاهر و اخلاقیات به پیامبر خاتم (ص) معرفی شده اند. با بررسی ابعاد شخصیتی ایشان در می یابیم که حضرت عابد ترین، زاهدترین، عادل ترین، عالم ترین، بخشنده ترین، صبورترین مردم است که در نهایت حق قضاوت می کند. ایشان بنا به مصلحت های الهی دارای دو غیبت صغری و کبری بوده که در مدت غیبت صغری مردم به وسیله نایبان خاص با ایشان ارتباط داشته و در دوران غیبت کبری حضرت مردم را می بینند و به آن ها فیض می رسانند ولی مردم ایشان را نمی بینند. در نتیجه منجی موعود شیعه، موعودی است شخصی و متعین، نه آرمانی تحقق نیافته که در آینده محقق می شود؛ بلکه فردی است که از پیش تعیین شده؛ بنابراین چنین نیست که هرکسی با هر شرایطی که برایش فراهم شود، به اصلاحات اقدام کرده، نجات بخش بشریت باشد. هم چنین معتقدان به منجی هالیوودی و مهدی باوران زندگی فردی و اجتماعی متفاوتی خواهند داشت. مهدی باوران در زندگی فردی دائما در حال خودسازی هستند، دارای امنیت روانی بوده و همواره به آینده ای روشن امیدوار هستند. در عرصه اجتماعی نیز متعهد و پویا بوده و برای سازندگی جامعه مهدوی تلاش می کنند. اما معتقدان به منجی هالیوودی نه ارتباط و پیوند روحی با منجی دارند و نه تصویر مشخصی از او در ذهن آنان نقش بسته است. منجی هالیوود نه دعوت به خودسازی می کند و نه منتظر کمک و یاری جامعه است. او مخلوق حوادث است و برنامه ای مشخص برای آینده بشریت ندارد تا با آن مسئولیت اجتماعی ایجاد کند.

فهرست منابع

قرآن کریم

فهرست کتاب ها

۱. ابن منظور، *لسان العرب*؛ تصحیح و تنظیم علی شیری، بیروت، انتشارات دار احیاء التراث العربی، سال ۱۴۰۸ ه.ق.
۲. احمدی، احمد؛ *پژوهه صهیونیت*، نشر ندای اسلام، چاپ فروغ دانش، بی تا.
۳. اصفهانی، الراغب؛ *المفردات فی القرآن الکریم*، چاپ اول، مؤسسه فرهنگی آرایه، سال ۱۳۸۷ ه.ش.
۴. افصحی، علی؛ *فرهنگ اصطلاحات سینمایی*، چاپ اول، تهران، نشر کتاب همراه، سال ۱۳۸۳ ه.ش.
۵.؛ *سینمای هالیوود*، تهران، نشر کتاب همراه، سال ۱۳۸۳ ه.ش.
۶. امین خندقی، جواد؛ *آخرالزمان و آینده گرایی سینمایی؛ بررسی و تحلیل بیش از پانصد فیلم*، قم، نشر ولأ منتظر، سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۷. بالا دستیان، محمد؛ حائری پور، محمد مهدی و یوسفیان، مهدی؛ *نگین آفرینش*، چاپ ششم، قم، انتشارات مرکز تخصصی مهدویت، سال ۱۳۸۷ ه.ش.
۸. پیشوایی، مهدی؛ *سیره پیشوایان، تاریخ زندگی معصومین (ع)*، قم، مؤسسه تحقیقاتی امام صادق (ع)، سال ۱۳۷۸ ه.ش.
۹. جزایری، سید طیب؛ *آخرین امید جهان وجود مقدس امام زمان (عج)*، قم، انتشارات دارالکتاب، سال ۱۳۸۴ ه.ش.
۱۰. دهخدا، علی اکبر؛ *فرهنگ متوسط دهخدا*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، سال ۱۳۸۵ ه.ش.
۱۱. رجالی تهرانی، علیرضا؛ *یک صد پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان (عج)*، قم، انتشارات مجله حوزه، چاپ ششم، سال ۱۳۷۴ ه.ش.
۱۲. صاحب خلق، نصیر؛ *تاریخ ناگفته و پنهان آمریکا*، تهران، انتشارات هلال، چاپ دهم، سال ۱۳۹۵ ه.ش.

۱۳. صفاتاج، مجید؛ *صهیونیسم و رسانه*، تهران، انتشارات سفیر اردهال، چاپ اول، سال ۱۳۸۷ ه.ش.
۱۴. صمدی، قنبرعلی؛ *آخرین منجی: شناخت نامه امام مهدی (عج)*، قم، بنیاد فرهنگی حضرت موعود (عج)، چاپ دوم، سال ۱۳۹۳ ه.ش.
۱۵. علوی طباطبایی، سید ابوالحسن؛ *هالیوود و فرجام جهان*، تهران، انتشارات هلال، چاپ دوم، سال ۱۳۸۷ ه.ش.
۱۶. فرج نژاد، محمد حسین؛ *اسطوره های صهیونیستی در سینما*، تهران، نشر هلال، چاپ اول، سال ۱۳۹۷ ه.ش.
۱۷.؛ *اصول کلی حاکم بر فیلم های آخرالزمان هالیوود*، تهران، نشر هلال، چاپ اول، سال ۱۳۹۶ ه.ش.
۱۸. مصطفوی، حسن؛ *التحقیق فی کلمات قرآن الکریم*، تهران، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، چاپ اول، سال ۱۳۶۰ ه.ش.
۱۹. معین، محمد؛ *فرهنگ معین*، تهران، انتشارات زرین، چاپ سوم، سال ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۰. موسوی اصفهانی، محمد تقی؛ *ویژگی های امام زمان*، ترجمه مهدی حائری قزوینی، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ اول، سال ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۱. موسوی نسب، جعفر؛ *دویست پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان (عج)*، قم، انتشارات نغمات، سال ۱۳۹۳ ه.ش.
۲۲. نایت، آرتور؛ *تاریخ سینما*، ترجمه نجف دریابندی، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپ ۱۱، سال ۱۳۹۵ ه.ش.
۲۳. نعمانی، محمد بن ابراهیم، *الغیبه*، ترجمه علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق، سال ۱۳۹۷ ق.

فهرست مقالات

۱. آخوندی، مطهره؛ *استعاره های تصویری آخرالزمانی در سینمای هالیوود*، فصلنامه مشرق موعود، سال ششم، شماره ۲۱، سال ۱۳۹۱ ه.ش.

۲. ستاری ساربانقلی، حسن، *منجی شهر در سینمای آخرالزمانی*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره اول، سال ۱۳۹۵ ه.ش.

۳. سجادی، مرضیه سادات؛ شاهده، بتول؛ *چگونگی زندگی امام مهدی (عج) در دوران غیبت*، فصلنامه موعود پژوهی، سال دوم، شماره ۴، سال ۱۳۹۹ ه.ش.

۴. سلطانی، فاطمه؛ مقدادی، زهرا؛ موسوی گیلانی، سید رضی؛ *چیستی و چرایی منجی سکولار در سینمای آخرالزمانی هالیوود*، فصلنامه مشرق موعود، سال دهم، شماره ۳۸، سال ۱۳۹۵ ه.ش.

۵. ضمیری، محمدرضا؛ *کارکردهای انتظار سازنده در اصلاح ناهنجاری های اجتماعی*، مؤسسه انتظار نور وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، انتشارات شباب الجنه، سال ۱۳۸۶ ه.ش.

۶. عرب، مهین؛ *منجی موعود در ادیان بزرگ قبل از اسلام*، فصلنامه الهیات تطبیقی، سال پنجم، شماره ۱۱، سال ۱۳۹۳ ه.ش.

۷. محمدی، فاطمه؛ سقاء خراسانی، مینا؛ *ویژگی های منجی در مذهب تشیع*، دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت، سال ۱۳۹۶ ه.ش.

۸. مرتضوی هشترودی، سید محمود؛ اصل مرز، سارا؛ *شخصیت اخلاقی امام زمان (عج)*، تهران، همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان شناسی، سال ۱۳۹۵ ه.ش.

۹. موسوی، سیده فاطمه؛ عبدالعزیز، سکینه؛ *کارکردهای فردی و اجتماعی باورداشت مهدویت*، فصلنامه موعودپژوهی، سال اول، شماره ۱، سال ۱۳۹۸ ه.ش.

۱۰. نصیری، علی؛ *نگاهی به پدیده انتظار و آثار حیات بخش آن*، مؤسسه انتظار نور وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، انتشارات شباب الجنه، سال ۱۳۸۶ ه.ش.

